

Pálffyho palác

na Zámockej ulici v Bratislave

Komplex Pálffyho paláca a záhrad

vznikol v rokoch 1646 až 1653 na mieste starých vinogradov, v priestore medzi dnešnými ulicami Zámockou, Zochovou a Palisádami. V tomto období bol gróf Pavol IV. Pálffy predsedom Uhorskej kráľovskej komory. Riadil aj obnovu hradného paláca v Prešporku (Bratislave), a práve pri tejto príležitosti sa gróf rozhodol, že kým sa bude stavať na hrade, nechá si pod ním vybudovať aj vlastnú rezidenciu. Palác bol na svoje časy mimoriadne prepychovým šľachtickým sídlom. O výstavbu rezidencie sa starali kráľovský staviteľ Giovanni Albertallo a Giovanni Battista Carlone. Palác mal tri obostavané nádvorja, jedno z nich bolo otvorené a slúžilo na hospodárske účely. Paralelne s novou Zámockou ulicou stál a do súčasnosti sa zachoval dlhší a užší trakt - záhradné krídlo. Pred palácom bola prepychová záhrada s fontánami a sady. V záhrade bola okrem iného aj viacúčelová prízemná budova, ktorá v priebehu času plnila rôzne účely: zimná jazdiareň, divadelná alebo tanečná sála.

Potomkovia Pavla Pálffyho nemali také finčné zázemie, aby boli schopní udržovať v dobrom stave taký rozsiahly komplex. Najprv časti záhrad prenajímali, neskôr predávali. Preto na pozemkoch záhrad vyrástli mnohé verejnoprospešné budovy a z vlastného paláca sa po jeho predaji mestu stali vojenské kasárne. Neskôr sa zmenil účel komplexu kasární na sirotinec sv. Alžbety. Jeho slávnostného otvorenia dňa 1.6.1909 sa zúčastnil aj cisár František Jozef. V r. 1922 vedenie sirotinca odstúpilo časť budov katolíckej cirkvi, ktorá tam zriadila vysokoškolský internát. Stavby však boli natoľko schátrané, že po počiatkových pokusoch o rekonštrukciu nakoniec došlo k ich úplnému zbúraniu a nahradeniu novostavbami postupne až do r.1939. Internát bol zasvätený sv. Svoradovi a jeho meno nesie dodnes. Viacúčelová budova v záhrade zanikla pri výstavbe Štátneho reálneho gymnázia v r.1895. Budova gymnázia bola neskôr sídlom Slovenského rozhlasu, dnes patrí Vysokej škole múzických umení.

Gróf Pavol IV. Pálffy z Erdódu

* 19. januára 1592 na hrade Červený Kameň

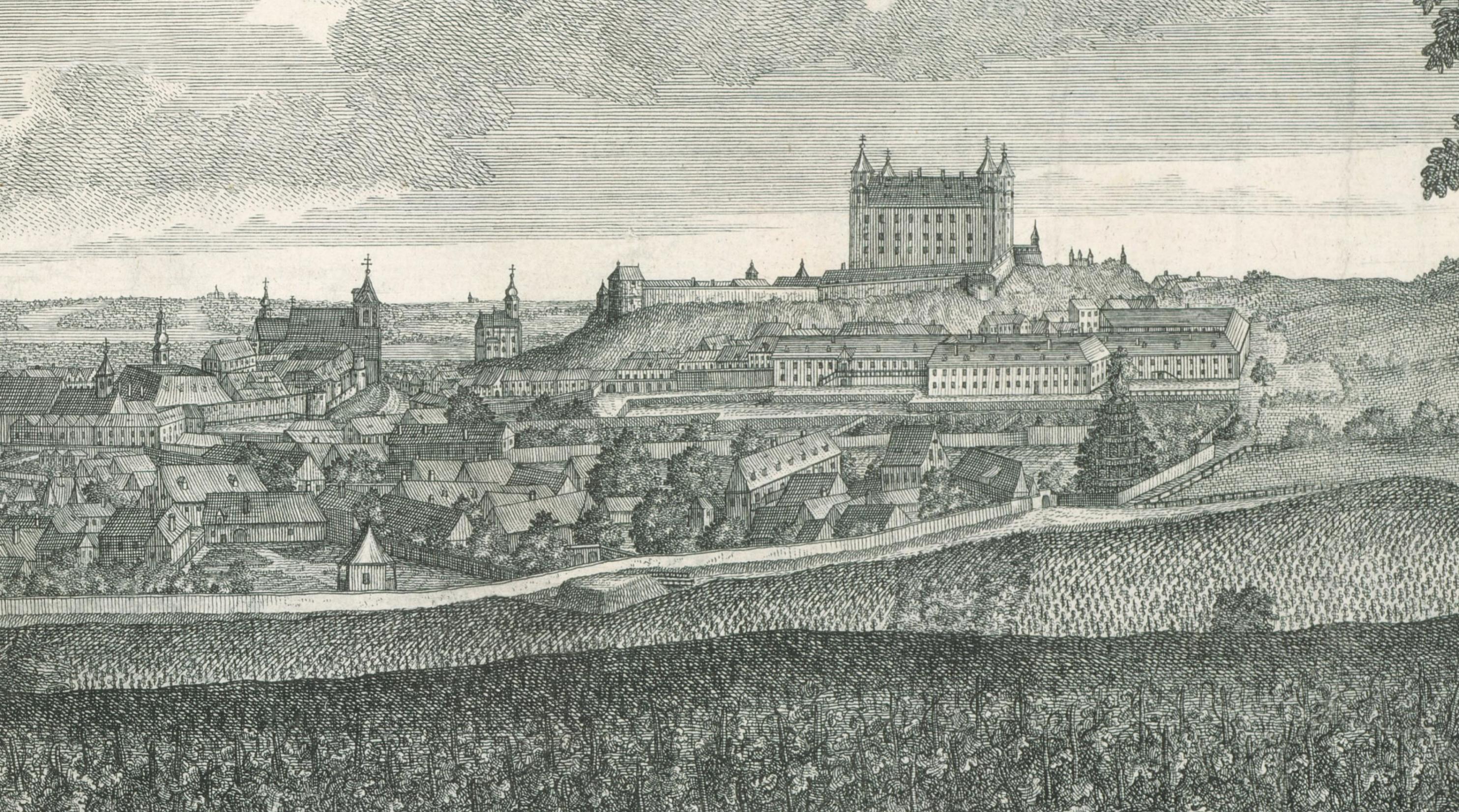
† 6. novembra 1653 vo svojom paláci na Zámockej ulici v Bratislave, pochovaný bol v dóme sv. Martina

V roku 1634 bol povýšený do grófskeho stavu, od roku 1640 bol dedičným kapitánom Bratislavského hradu a županom Bratislavskej stolice, od roku 1649 uhorským palatínom a miestodržiteľom (zástupcom kráľa). V r. 1650 mu bol udelený Rád Zlatého rúna - jedno z najstarších a najprestížnejších vyznamenaní v Európe.

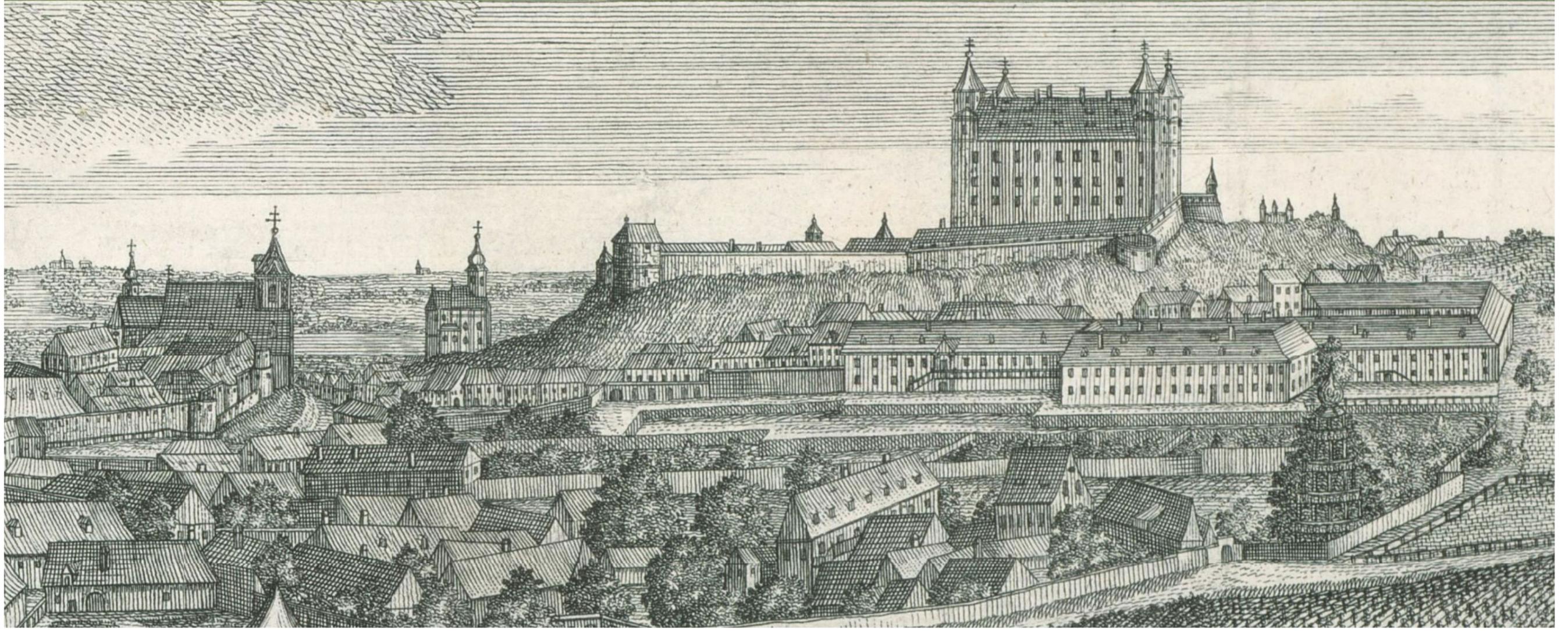
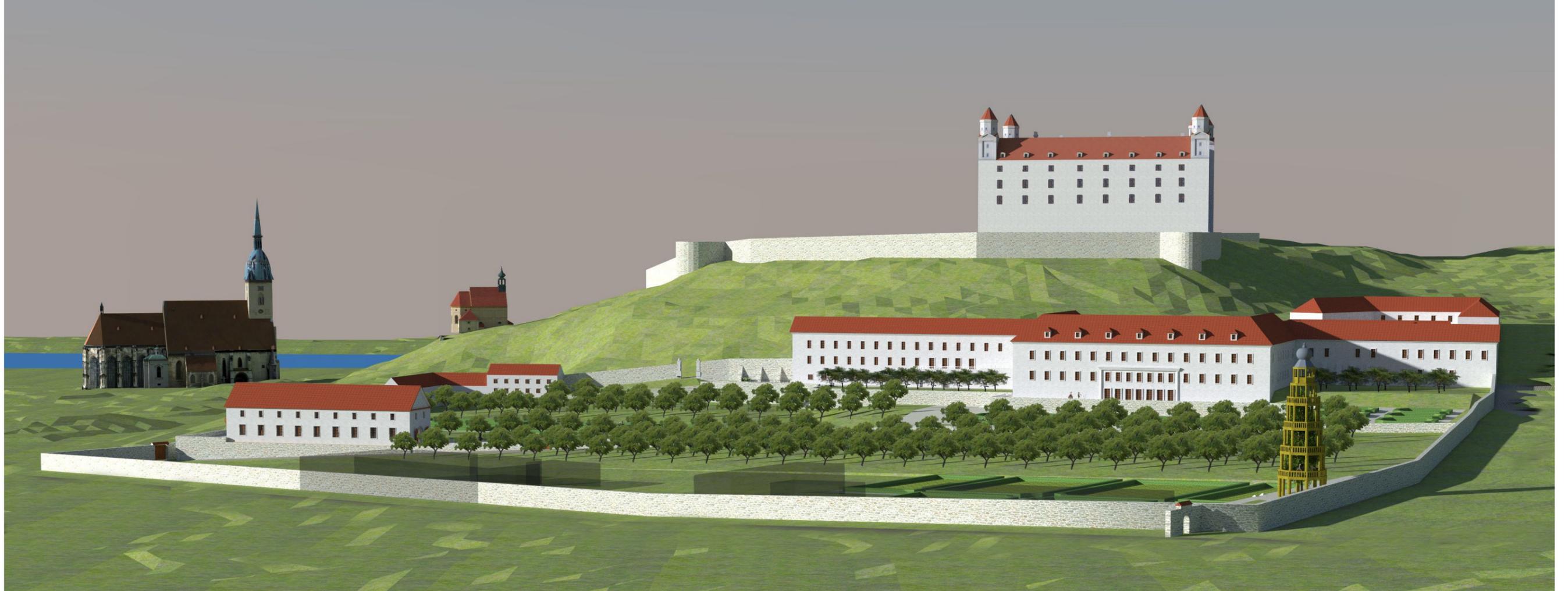
Majetky a stavebné projekty Pavla IV. Pálffyho

- 1619 - Stupavský vodný hrad zo 14.storočia - dedičstvo po otcovi Mikulášovi Pálffym, ktorý ho čiastočne renovoval
- 1619 - Hrad Pajštún - dedičstvo po otcovi Mikulášovi Pálffym, rozsiahla prestavba v 30-tych a 40-tych rokoch
- 1623 - kaštieľ v Marcheggu (Rakúsko) - kráľovský dar poškodeného vodného hradu, okrem jeho jednej veže úplná prestavba
- 1624 - kaštieľ Malacky (starý kaštieľ v centre - dnes františkánsky komplex) - kúpa od sestry Magdalény rod. Pálffy, manželky Petra Balassu
- 1634 - Plavecké panstvo - kráľovský dar
- 1634 - 1648 - novostavba kaštieľa v Malackách vrátane rozsiahleho parku
- 1635 - panstvo Devín, panstvo Bátorove Kosihy
- 1635 - Stupavský kaštieľ - ranobaroková komplexná prestavba starého vodného hradu získaného v roku 1619
- 1644 - Bojnický zámok - kráľovský dar po vymretí rodu Thurzovcov - pôvodných majiteľov
- 1646 - 1653 - novostavba paláca na Zámockej ulici v Bratislave
- 1653 - prestavba starého kaštieľa v centre Malaciek na františkánsky Čierny kláštor
- 1653 - testamentom zriadený fideikomis (rodový nedeliteľný majetok) Plavecké panstvo, Devínske panstvo a Bátorove Kosihy. Fideikomis zotrval v platnosti do r.1924.

Veduta Bratislavy (Pressburg, Pozsony) okolo roku 1730 od autorov Kaltschmidt/Mikovíny (kresba/rytecká práca). Pod hradom vidno Pálffyho palác a záhradu s terasami a výrazným oplotením. Vpravo je kužeľ lipy s drevenou konštrukciou a altánkom na jej vrchole. Vľavo pod lipou je Kozia brána. Hranicu mesta tvoria palisády (ľahšia forma opevnenia) v popredí, ktorých líniu dnes kopíruje rovnomenná ulica. Pre lepšiu orientáciu je možné využiť obrázok na nasledujúcej strane, kde je porovnanie 3D modelu celého areálu Pálffyho paláca (vrátane hradu, kostola sv.Mikuláša a dómu sv.Martina) a historickej rytiny.

3D model areálu Pálffyho paláca a záhrad osadený do aktuálnej 3D snímky Bratislavy z Google Earth. Ohraničujú ho dnešné ulice Kozia (vľavo dole), Palisády (vpravo dole), Zámocká (hore) a Pilárikova (vľavo hore). Zochova ulica vznikla neskôr popri línii oplotenia, ktoré sa tiahne naprieč záhradami. Tento plot bol vlastnou hranicou Pálffyovského majetku väčšinu času. Pozemky okolo lipy s altánkom vlastnili Pálffyovci len relatívne krátko, ale dosť dlho na to, aby vznikli viaceré veduty Bratislavy s touto atrakciou a lipa prešla do všeobecného povedomia ako „pálffyovská“. Budovy v tejto časti sú zobrazené len tieňovo. Obdĺžnikový areál bola prepoštská kúria, ku ktorej patrili záhrady až po plot pri Zochovej ulici a pri Palisádach. Tri budovy s udržiavanou záhradou vrátane lipy patrili postupne viacerým majiteľom. V rožnej časti pozemku vľavo hore postupne vznikala meštianska zástavba s menšími domami a záhradami - nie sú zobrazené.

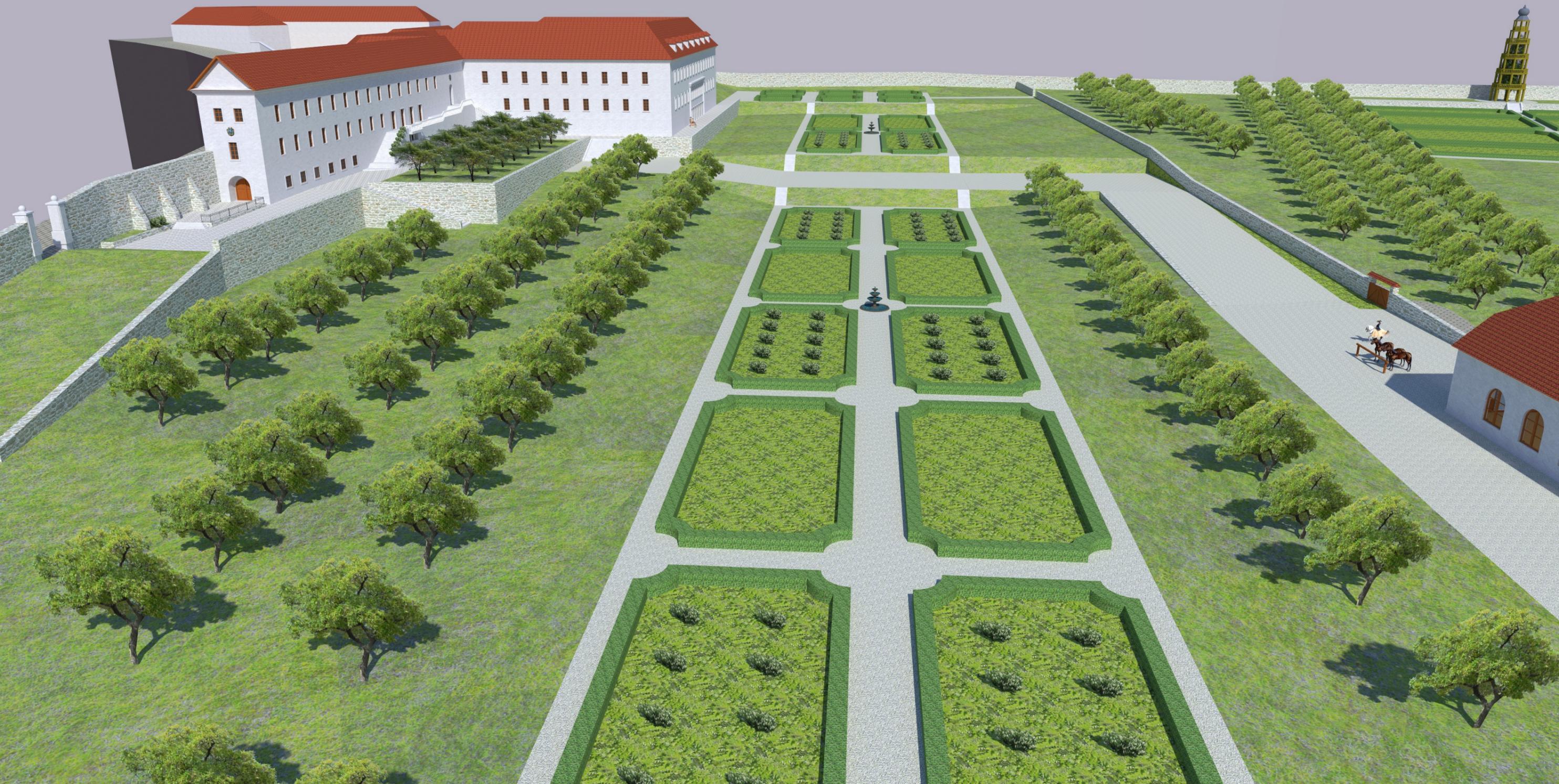

Pohľad od SV. V popredí je budova, ktorá prešla zaujímavou históriou. Pravdepodobne vznikla ako zimná jazdiareň - gróf Pálffy bol milovníkom a znalcom koní, ktoré vo veľkom choval a predával. Neskôr bola budova spoločenskou sálou či divadlom. Medzi jazdiarňou a palácom sú terasovité záhrady a sady. Vlastný palác má hlavnú budovu s dvoma krídlami a vzadu hospodársky areál s ubytovaním pre služobníctvo a personál. Veľkú časť tvorili aj stajne pre jazdecké kone a ťažné kone pre kočiare.

Ľavé krídlo paláca je jedinou časťou, ktorá dnes existuje. V jeho prízemnej/pivničnej časti je umiestnená galéria Statua, na prvom poschodí je galéria Pálffy.

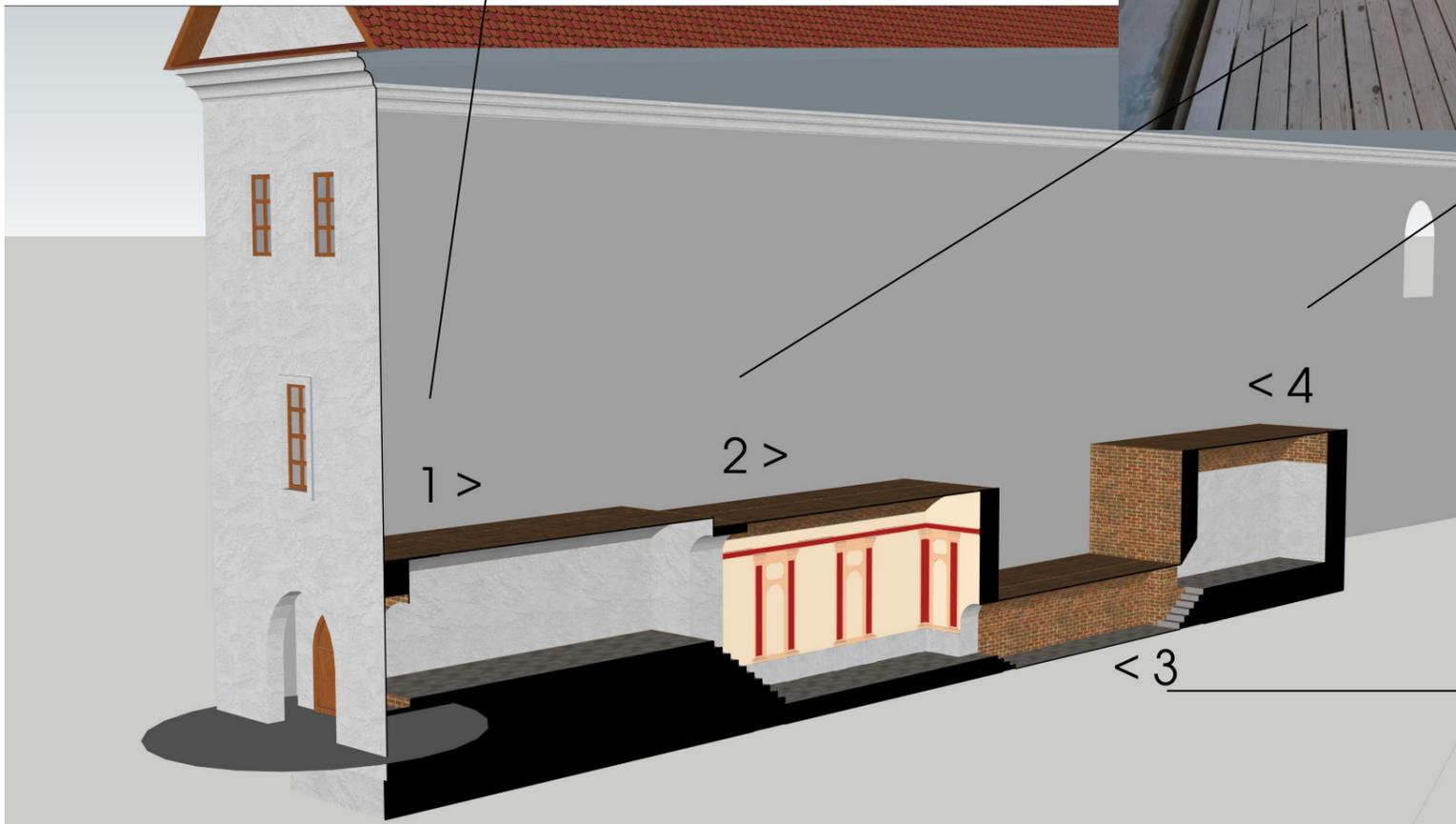
Vnútorne priestory zimnej jazdiarne. Doložený je len pôdorys budovy a fakt, že v hornej časti bola galéria pre divákov. Detaily sú už autorovou predstavou . . . Neskôr bola budova vpredu a vzadu rozšírená o prístavby, aby mohla slúžiť ako spoločenská či divadelná sála so zázemím.

Pohľad na terasovité záhrady a sady od JV.

Detail priečelia záhradného krídla paláca. Model bol prispôsobený tak, aby podľa možnosti nebol v rozpore so súčasným vzhľadom existujúcej časti pamiatky.

Na obrázku vľavo dole je rez tzv. záhradným krídlom paláca, ktoré jediné sa čiastočne zachovalo a po modernizačnej prestavbe existuje dnes ako Pálffyho palác. V relatívne pôvodnom stave sú prízemné/pivničné priestory, ktoré dnes využíva galéria Statua. Konajú sa tu rôzne umelecké výstavy, spravidla prístupné bezplatne.

Štyri miestnosti v rade sú označené číslami a šípkami, ktoré naznačujú v akom smere boli snímané fotografie. V čase zhotovovania fotodokumentácie priestorov prebiehala v galérii výstava divadelných kostýmov: Naďa Šimunová - Zo svetla do temnoty & Z temnoty do svetla

Prvá miestnosť prízemných/pivničných priestorov záhradného krídla paláca. Je len mierne nad úrovňou terénu a má štandardné okná do záhrady. Zobrazené sú dôležité artefakty z pálfyovskej histórie (ich virtuálne verzie).

Vľavo je busta grófa Mikuláša II. Pálffyho - Pavlovho otca. Originál je umiestnený v pamätníku hrdinov monarchie v Heldenbergu (Rakúsko). Túto poctu dostal Mikuláš ako odhodlaný a veľmi úspešný bojovník proti Turkom. Vďaka týmto zásluhám sa stal bohatým a uznávaným šľachticom a pozdvihol rod Pálffy vysoko na spoločenskom rebríčku Rakúsko-Uhorska.

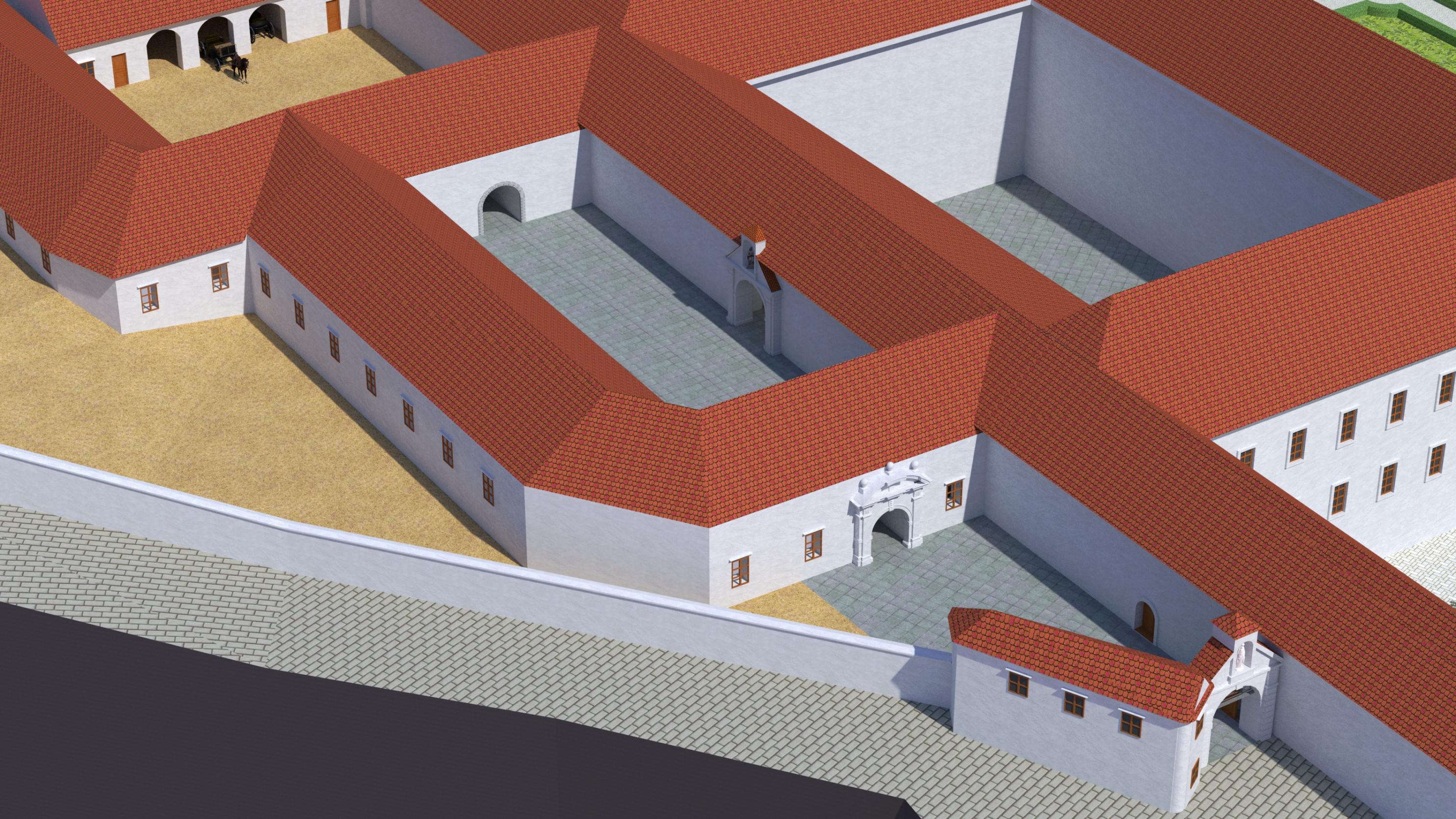
Vpravo od dverí je portrét grófa Pavla IV. Pálffyho ako uhorského palatína (druhý muž po kráľovi). To bola najvyššia pozícia z mnohých, ktoré Pavol Pálffy za svojho života zastával. Pri okne je prezentovaná kolana Rádu Zlatého rúna. Ide o jedno z najstarších a najprestížnejších vyznamenaní v európskom priestore, ktoré sa udeľuje dodnes a jeho nositeľmi sú mnohí panovníci.

Druhá miestnosť prízemných/pivničných priestorov záhradného krídla paláca. Je pod úrovňou terénu a preto má vysoko umiestnené pivničné okná do záhrady. Boli v nej zachované zvyšky štukovej výzdoby a fresiek. Fresky boli výrazne poškodené, preto pre ilustráciu výzdoby boli použité iné diela náhodne z webu. Pri návšteve priestorov by ste uvideli nad oblúkom dverí ako aj v oblúku pod stropom nanovo vytvorenú štukovú výzdobu a fresky, tieto však v roku 2013 neexistovali. Pozri napr. http://www.olegfintora.eu/resources/grotta-2013/fintora_bulletin_screen.pdf

Štvrtá miestnosť prízemných/pivničných priestorov záhradného krídla paláca. Je mierne pod úrovňou terénu, vľavo vidno výstup do záhrady. Tu sa zachovali zvyšky mozaikovej výzdoby (dnes už len kópie). Pomarančovník a nika pri schodoch reálne neexistovali, boli použité len ako ilustrácia námetu, ktorý je v symbolickej forme prezentovaný na mozaike.

Nádvoria a portály Pálffyho paláca - postupne zprava dole smerom doľava hore:

1/ Vstupná brána do areálu paláca so strážnym domčekom. Klasická pálfyovská klenutá brána s pilastrami po stranách a hore s trojuholníkovým štítom a nikou s mariánskou sochou.

2/ Baroková brána na prvé uzavreté nádvorie - autor Filiberto Lucchese.

3/ Vstupný portál z prvého uzavretého nádvorie do paláca - skoro identická klenutá brána s pilastrami po stranách a hore s trojuholníkovým štítom a nikou s mariánskou sochou.

4/ Nezdobený podjazd na nádvorie, kde sa vyprahali kone.

Portály vďaka svojej kráse zostali pri búraní paláca ušetrené. Museli však ustúpiť novostavbe Svoradovho internátu a preto boli premiestnené:

1/ na roh existujúceho zvyšku paláca 2/ na koniec schodiska vedúceho od paláca na Svoradovu ulicu (prepojenie na ulicu Podjavorinskej) 3/ na oporný múr Zámockej ulice v nádvorí školy Milana Hodžu

Súčasnú umiestnenie portálu 1/ - bývalej hlavnej brány do areálu Pálffyho paláca - na rohu tzv. záhradného krídla, ktoré sa ako jediné čiastočne zachovalo. Běžovou farbou natretá časť paláca (vpravo) je viac-menej pôvodná, čo je dokumentované priznaním pôvodného kamenného muriva vynechaním omietky na niekoľkých miestach. Portál uprostred je moderná replika portálu 3/, jeho originál je dokumentovaný na nasledujúcej strane. Sekcia paláca natretá bielou farbou musela byť pri rekonštrukcii skoro úplne nanovo dobudovaná. Zachovaný bol len tzv. schodiskový pavilón (vľavo), na ktorého čelnú stenu bol druhotne inštalovaný portál 1/.

Súčasnú umiestnenie portálu 2/ - barokovej brány od Filiberta Luccheseho - pod schodiskom, ktoré vedie od schodiskového pavilónu záhradného kridla Pálffyho paláca (na snímke vľavo hore) resp. od Zámočkej ulice na Svoradovu ulicu smerom k ulici Podjavorinskej.

Súčasnú umiestnenie portálu 3/ - cez túto bránu vstupovalo panstvo do vlastného jadra paláca po príjazde kočom na prvé uzavreté nádvorie. Portál je druhotne inštalovaný na opornom múre Zámočkej ulice vo dvore Základnej školy Milana Hodžu. Socha sv. Márie s ružami je replika, jej originál je pravdepodobne na portáli na Zámočkej ulici

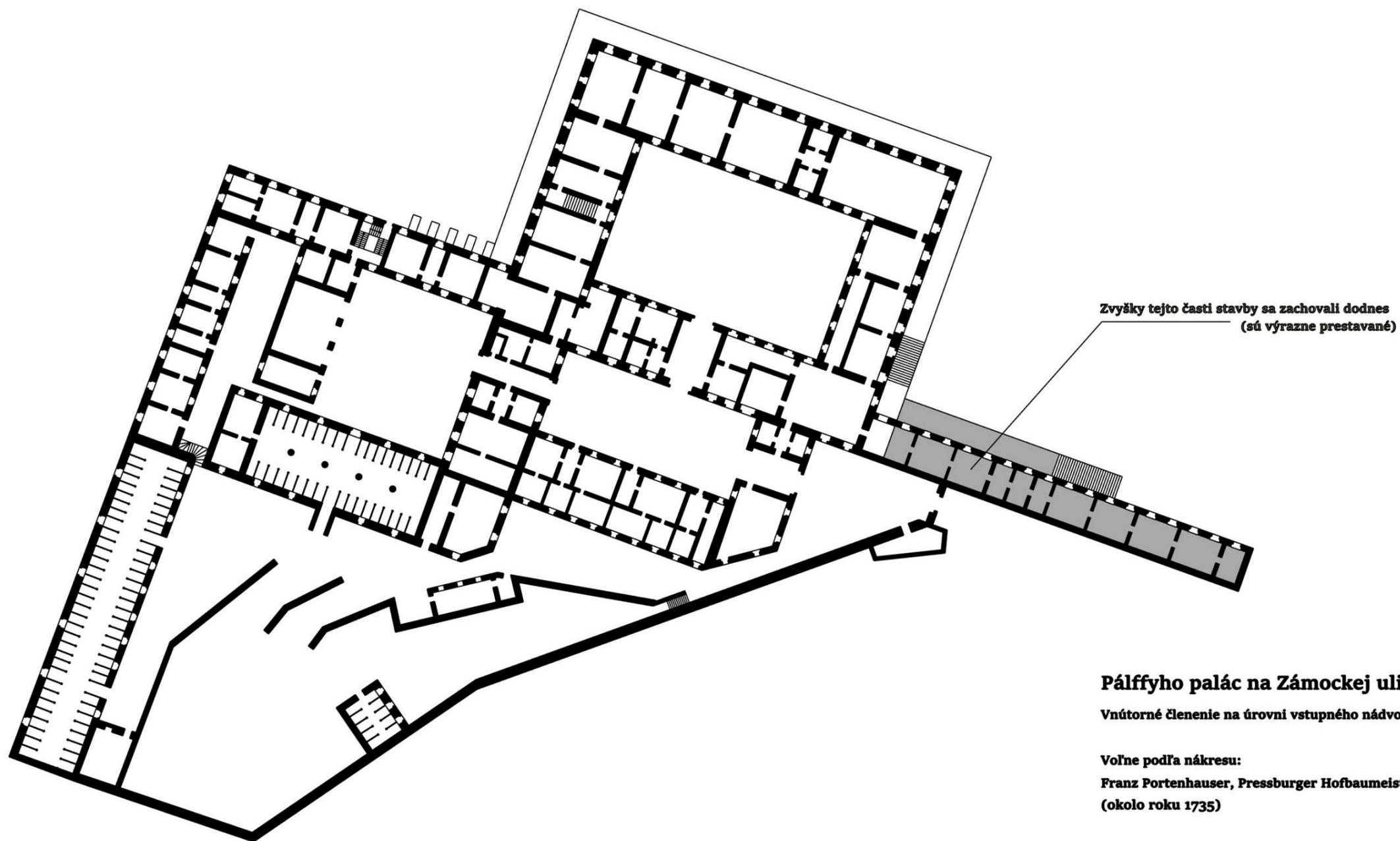
Vstupná brána do areálu Pálffyho paláca so strážnym domčekom. Dnes v smere pohľadu ide Škarniclova ulica, doľava sa stáča Zámocká, ktorá vznikla v čase budovania paláca. Tento motív je zdokumentovaný na viacerých dobových fotografiách - ako príklad je priložená fotografia koča cisára Františka Jozefa v bráne Pálffyho paláca dňa 1.6.1909. Cisár sa zúčastnil slávnostného otvorenia sirotinca sv. Alžbety, zriadeného v priestoroch v tom čase už bývalého paláca.

Detailnejší pohľad na vyššie spomenuté nádvorie, kde boli tri „garáže“ pre panské koče, vľavo je budova stajne pre kone.

Interiér stajne. Táto 3D rekonštrukcia je pomerne dobre historicky podložená. Na pláne z r. 1735 (viď nižšie) je to veľká miestnosť so štyrmi kruhovými stĺpmi. Prevedenie stĺpov, stropu a kamenných napájadiel pre kone je prevzaté z dodnes zachovaných podobných stajní zo Stupavy, ktorá patrila Pálffyovcom dlhú dobu. Pavlov otec Mikuláš mal plný titul *gróf Pálffy z Erdödu, slobodný pán z Červeného kameňa a Stupavy*.

Jeden z najdôležitejších dokumentov o Pálffyho paláci - jeho plán s členením interiérov zhotovený Franzom Portenhauserom, prešporským dvorným staviteľom okolo roku 1735. Plán vznikol pre potreby prípravy priestorov pre užívanie vojvodom Františkom Lotrinským, ktorý tu býval určitú dobu ako budúci ženich Márie Terézie, neskôr spoluvládca a cisár rímsko-nemecký.

Tento plán je prakticky jediný dokument o vnútornom členení paláca. Originál s rozmerni 50,1 × 72,8 cm je archivovaný vo viedenskej Albertine pod č. AZ4718. Plán nie je úplne presný, autor z neznámych dôvodov tvar paláca idealizoval do pravouhlej formy. Reálny pôdorys paláca na mnohých miestach nebol prísne pravouhlý - napr. línia stavieb popri dnešnej ulici Palisády (vľavo na obrázku) nebola na zvyšok paláca kolmá, ale viedla pod uhlom cca 85,5 stupňa, čo pri značných rozmeroch paláca vedie k chybám v polohe aj niekoľko metrov. Na výmery jednotlivých miestností a plánovanie zariadenia to však nemalo veľký vplyv.

Pálffyho palác

na Zámockej ulici v Bratislave

Elektronická publikácia

(c) Milan Kekeňák 2023

<https://foarto.sk/PalffyhoPalac.html>

